

AYN RAND, L'ÈTICA OBJECTIVISTA I EL PRINCIPI DEL COMERCIANT

Ramon ALCOBERRO

El sistema filosòfic d'Ayn Rand (1905-1982), s'anomena "objectivisme" i inclou una metafísica i una ètica. Metafísicament, la pensadora russo-americana considerava que hi ha tres menes de fenòmens: intrínsecs (els que tenen una naturalesa aliena a la ment), subjectius (que depenen totalment de la ment) i objectius (val a dir, que depenen de la relació entre una entitat vivent – inclosa la ment – i el seu entorn). L'ètica és una qüestió del nivell objectiu.

L'ètica pertany al món objectiu i per a Ayn Rand aquesta és una condició fonamental perquè permet orientar la vida humana lluny d'autoenganys emotivistes i d'idealismes morals diversos que, finalment, són esclavitzants. L'ètica, val a dir la branca de la filosofia que s'ocupa de la vida pràctica, té per fonament, la supremacia de la vida real i aquest principi val per sobre de qualsevol altra consideració. Si tota filosofia ha de ser conduïda a l'àmbit de la vida real, l'ètica no es pot entendre al marge de la consideració de la realitat. D'aquí que la filosofia de Rand sigui militantment contrària al tot deontologisme i, especialment, al kantianisme. El deure pel deure és un absurd perquè fa impossible la felicitat de la vida humana – que per a Ayn Rand només es pot aconseguir a partir de l'exaltació del jo. Cap ésser racional té deures envers ningú més que no sigui ell mateix. Tot allò que signifiqui subordinar el projecte personal de cadascú als altres és font d'infelicitat i, a més, és inútil socialment perquè significa regalar el propi esforç a gent que no fa res per merèixer-lo – val a dir, premia els paràsits.

Segons Rand el primer que cal plantejar quan es parla d'ètica és la pregunta sobre per què necessitem un codi de valors. La seva resposta és que només és ètic allò que serveix per salvaguardar i afermar la pròpia vida. La vida és l'estàndard des del qual s'ha de jutjar l'ètica i no al revés perquè la vida és la realitat única, que existeix i val en ella mateixa. Sense la realitat, l'ètica només seria un somni. L'ètica només té sentit quan es porta a la vida real i, en conseqüència, tot el que signifiqui crear utopies o mons fantàstics està condemnat a fracassar i a crear ressentiment i impotència. La racionalitat és la virtut moral fonamental, una virtut implicada en totes les altres virtuts, inclosa la productivitat – i la racionalitat és una característica específica de cada individu, (mai de la comunitat). Aquesta negació, més que apassionada, hiperbòlica, de tota referència comunitària per a la vida humana té el seu origen en les experiències que va patir d'adolescent durant la revolució soviètica, però arriba en Rand a un nivell d'ingenuïtat sovint excessiva.

Ayn Rand rebutja tant el subjectivisme (la realitat és com és, no tal com algú pretén veure-la) com l'intrínsecisme (no hi ha valors intrínsecament bons, sinó només vinculats a cada vida particular). Això podria acostar-la a Hobbes, però Hobbes creia que l'ètica neix d'un contracte per assegurar la supervivència. Rand, en canvi, nega qualsevol contractualisme. Qui tria viure – i ningú té cap obligació de triar viure – ha de triar la persistència de la seva pròpia vida. Ningú té cap obligació envers la societat. Ser moral serveix per sobreviure a llarg termini i això demana un coneixement realista de la societat, però cap contracte pot valdre com un imperatiu categòric. Els contractes només són imperatius hipotètics.

Tots els crítics de Rand han afirmat – i sembla difícil obviar-ho –, que la seva proposta ètica és inconsistent perquè proposa assolir simultàniament dos objectius diferents: supervivència i felicitat, al món realment existent no tenen relació d'implicació ni tampoc són necessàriament convergents en la vida humana. És molt poc creïble que una vida llarga (amb molta supervivència) però infeliç sigui realment humana i al revés, una vida feliç però breu tampoc

sembla especialment reeixida. D'altra banda sobreviure a base de la mentida, del terror exercit sobre els altres, etc., no sembla que pugui tenir gaire valor moral. En l'ètica objectivista sobresurten tres valors o virtuts cardinals: racionalitat, productivitat i orgull. Ja hem parlat de la racionalitat (ningú que de pensament, paraula o acció actuï de manera irracional pot ser feliç). la productivitat Rand l'entén com a benefici personal i profit que cadascú té dret intrínsec a extreure de les seves decisions racionals – i en aquest sentit el comerciant és per a ella un heroi moral. L'orgull és l'autoafirmació davant la societat que tendeix a ser mediocre.

Les virtuts de benevolència (amabilitat, caritat, generositat, perdó...) simplement no són significatives per a Rand. Estan clarament subordinades a les necessitats estratègiques de cadascú. El valor superior del Jo (de la pròpia vida). Ajudar un estrany davant una emergència pot ser exigible, però fer-ho gratuïtament, sacrificar-se o arriscar la vida per un altre no ho pot ser mai – i generalment resultaria no gaire entenimentat, pensa Rand. Molts dels herois de les novel·les de Rand són extraordinàriament generosos, però no ho són mai perquè creguin que tenen obligació de ser-ho sinó perquè aquesta és una característica del creador. Però la generositat moral és incompatible amb la subordinació als interessos o als projectes dels altres. Mai es pot deixar de defensar les pròpies conviccions o els propis interessos per una subordinació disfressada d'altruisme. La cosa que més detestava Rand (i és obvi que en detestava moltíssimes, començant pel socialisme) és l'altruisme, un component essencial de totes les teories comunitaristes. L'altruisme és una postura purament tribal – i Rand el menystingué amb un argumentari aproximadament extret de Nietzsche. Ningú que vulgui ser autènticament humà (Rand mai va usar la paraula “superhome” en cap text) ha de subordinar-se a cap altre humà o a una idea. L'esclavatge voluntari (un auto-sacrifici abjecte) és font la més absoluta immoralitat perquè implica subordinació.

Rand va defensar com a principi ètic el que anomenava “principi del comerciant”: és ètic allò que ajuda a establir un intercanvi voluntari i mútuament beneficiós entre individus que són, alhora, iguals i independents. Aquesta és l'única base per a una relació que sigui, al mateix temps, racional i de mutu respecte. El comerciant (contraposat al guerrer) és l'heroi moral superior perquè produeix benestar i benefici mutu. Aquest principi s'aplica també a les relacions personals i emocionals. Estimar algú és recompensar-lo pel plaer que en traiem, que deriva de les seves virtuts i del benestar que ens produeix. Òbviament això és problemàtic en molts casos, per exemple, quan estimem un fill o un cònjuge però pateix una discapacitat greu i per a nosaltres és més font de dolor que de plaer. La superficialitat filosòfica de Rand no té resposta a qüestions com aquesta perquè la seva psicologia binària no li permet entendre que entre plaer i dolor hi ha molts estadis no necessàriament vinculats de manera gaire lògica.